

Riktlinje

För arbete med brottsoffer

Herrljunga
kommun

Dokumentinformation

Diarienummer:	SN-2025-00124
Fastställt:	Socialnämnden 2024-02-13 § 9
Senast reviderad:	Socialnämnden 2025-06-10 § 69
Giltig från:	2025-07-01
Giltig till:	Tills vidare
Dokumentansvarig:	Verksamhetschef IFO/Socialt stöd

Innehåll

1. Socialnämndens ansvar för brottsoffer.....	4
2. Riktlinjernas syfte och tillämpning	4
2.1 Syfte	4
2.2 Tillämpning.....	4
2.3 Mål	4
3. Begreppet brottsoffer.....	5
3.1 Ingen homogen grupp.....	5
3.2 Särskilt sårbara grupper	5
3.3 Brottsoffers reaktioner	6
3.4 Faktorer som påverkar reaktionen.....	7
3.5 Brottsoffers behov.....	7
3.6 Närståendes behov	8
4. Stöd från socialtjänsten	8
4.1 Socialtjänstens utredning.....	8

1. Socialnämndens ansvar för brottsoffer

Enligt socialtjänstlagen (SoL) ska socialtjänsten främja enskildas ekonomiska och sociala trygghet samt jämlika och jämställda levnadsvillkor. Socialtjänsten ska arbeta förebyggande och uppsökande. Alla ska med förtroende kunna vända sig till socialtjänsten för att få stöd och hjälp.

Ansvaret för brottsoffer i synnerhet framgår i 13 kap. 1 § SoL som reglerar socialnämndens skyldighet att erbjuda brottsofferstöd, både den som utsatts för brott och dennes närstående. Vidare har socialnämnden ett ansvar att vara uppmärksam på att kvinnor kan vara i behov av insatser för att förändra sin situation, såsom kvinnor som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av en närstående man, andra personer som är eller har varit utsatta för våld eller andra övergrepp av någon närstående samt personer som är eller har varit utsatta för våld eller förtryck med hedersmotiv. Bestämmelsen omfattar alla socialtjänstens målgrupper oavsett ålder.

Socialnämndens ansvar gäller för alla brottsoffer, oavsett ålder, kön eller vilken typ av brott det är frågan om¹.

Brottsofferstöd kan ges på många olika sätt, exempelvis genom rådgivande och stödjande samtal, ekonomiskt bistånd, skyddat boende, hjälp med att söka ny bostad, kontakter med andra myndigheter, upplysningar om hur den enskilde kan komma i kontakt med t.ex. brottsofferjourer eller kvinno- och tjejjourer samt annat stödverksamhet för brottsoffer. Det kan handla om både akuta insatser och långsiktiga insatser².

2. Riktlinjernas syfte och tillämpning

2.1 Syfte

Syftet med riktlinjerna är att öka kunskapen om att brottsoffer är en målgrupp för socialtjänstens arbete, samt vilka behov av stöd och hjälp som personer som utsatts för brott kan ha.

2.2 Tillämpning

Dessa riktlinjer ska vara grundläggande för arbetet med offer för brott inom Socialförvaltningen i Herrljunga kommun. Riktlinjerna riktar sig till all personal inom Socialförvaltningen dock med fokus på handläggning inom individ- och familjeomsorgen (IFO).

Detta dokument är övergripande och informationsgivande och är till för att medarbetare IFO ska kunna hantera ärenden med ansökningar från personer som utsatts för brott och behöver stöd och hjälp. Riktlinjerna är också till för att, i viss mån, ligga till grund för eventuella rutiner som varje enhet kan behöva upprätta.

Riktlinjerna, och eventuella rutiner, ska fungera som praktiskt hjälpmedel i det dagliga arbetet och ska vara väl förankrade hos samtliga medarbetare och chefer.

2.3 Mål

Alla personer som utsatts för brott och ansöker om en insats från socialtjänsten i Herrljunga kommun ska utredas enligt 11 kap 1 § socialtjänstlagen. Utredningen ska utmynna i ett beslut.

¹ Prop.2006/07:38, s.32

² Prop. 2025/25:89, s.360-361

3. Begreppet brottsoffer

Flera forskare har noterat en rådande, allmän föreställning om att den som utsatts för brott är sårbar, svag och oskyldig – ett offer. Föreställningen om ett idealt offer utmärks enligt kriminologen Nils Christie av åtminstone fem faktorer, offret är svagt, involverat i en "respektabel aktivitet", på väg till en plats hen inte kan förebrås för, gärningspersonen är i överläge, kan beskrivas i negativa termer, är okänd och saknar relation till offret.

En sådan mer eller mindre medveten uppfattning om vem som är brottsoffer krockar med verkligheten där kategorierna brottsoffer respektive gärningsperson kan överlappa varandra. Undersökningar visar att personer som utsatts för brott ofta själva har varit involverade i kriminella handlingar och vice versa.

Brottsoffer som inte motsvarar bilden av "ideala brottsoffer" kan ha svårare att få hjälp. En person som är hemlös eller påverkad av droger och som blir bestulen eller misshandlad är också utsatt för brott, även om hen inte motsvarar föreställningarna om ett brottsoffer.

Den som utsatts för ett allvarligt brott är inte i första hand ett offer utan befinner sig i en utsatt situation, med möjlighet att återhämta sig, vid behov med lämpligt stöd.

3.1 Ingen homogen grupp

Såväl flickor och pojkar som kvinnor och män utsätts för olika typer av brott; det kan vara fråga om våldsbrott, sexualbrott, egendomsbrott eller andra brott. Brotten kan vara grova eller lindriga och de har olika slags konsekvenser för dem som blir utsatta. Deras livssituationer och tidigare erfarenheter varierar också. Bland brottsoffer finns de som råkat ut för ekonomiska brott, de som haft inbrott i hemmet, kvinnor med funktionsnedsättning som utsatts för sexuella övergrepp i färdtjänsttaxi, äldre som utsatts för övergrepp på det särskilda boendet, de som hotas efter att ha lämnat kriminella grupper.

De som utsatts för brott har skiftande behov av skydd och stöd, utifrån om det handlar om ett enstaka brott eller upprepade utsatthet och om gärningspersonen är en bekant eller obekant person. Det går inte att generalisera om vilka brott eller omständigheter som ger upphov till vilka slags konsekvenser och i förlängningen vilka behov detta medför hos brottsoffren.

3.2 Särskilt sårbara grupper

Vissa grupper är särskilt sårbara för brott. Sårbarhet i detta sammanhang omfattar fler dimensioner än begreppet utsatt. En särskilt sårbar grupp löper större risk att utsättas för brott, brottens konsekvenser riskerar att bli större och gruppens förmåga att utnyttja sina resurser (sociala, ekonomiska och politiska) är mer begränsad.

Barn och ungdomar är självklart sårbara, exempelvis om de lever med våld mellan vuxna i hemmet, liksom de som utsätts för våld och trakasserier i skolan.

Personer som utsätts för hot eller våld av närstående, även av hedersrelaterad natur, är en sådan grupp. Detta behandlas dock i separat riktlinje, Våld i nära relationer.

Fysiska eller psykiska funktionsnedsättningar är faktorer som kan innebära en ökad sårbarhet när det gäller att utsättas för brott. Kvinnor med kognitiva och psykiska funktionshinder omnämns i

forskningen som en riskgrupp, särskilt för sexuella övergrepp. Äldre personer är också en grupp som kan vara särskilt sårbara.

Människor som redan befinner sig i socialt utsatta situationer, som hemlösa och missbrukare, är sårbara för brott. Homo- och bisexuella personer samt transpersoner och människor med invandrabakgrund riskerar att utsättas för hatbrott utifrån sin identitet.

Familjer som lever med skyddad identitet är ytterligare en sårbar grupp. Personer som saknar kunskap eller möjlighet att tillgodogöra sig information på grund av exempelvis språksvårigheter eller funktionsnedsättningar, är också mer sårbara.

3.3 Brottsoffers reaktioner

Ett brott kan få en rad konsekvenser för den som drabbas: ekonomin kan påverkas, fysiska och psykiska skador och reaktioner kan uppstå liksom praktiska problem.

Även om brottet i vissa fall leder till betydande ekonomiska förluster och allvarliga fysiska skador för den utsatta, tycks ändå den psykiska upplevelsen vara svårast att handskas med. Ofta står den utsattas reaktioner i proportion till brottets grovhet och följderna av brottet, men det är viktigt att betona att även lindriga brott som inte lett till fysiska skador kan innebära svåra psykiska efterverkningar. Olika individer har olika förutsättningar att ta sig igenom den kris som kan utlösas av att utsättas för brott. Barn kan reagera starkt på att någon i omgivningen har blivit utsatt. Ofta är barn beroende av personer som utsätter dem för brott. Det gäller även andra sårbara personer som äldre och funktionsnedsatta.

Människor reagerar på brott på en rad olika sätt. Även om det inte är möjligt att generalisera reaktionernas omfattning och utveckling finns det ofta, men inte alltid, gemensamma drag i kriser och krisreaktioner. Vanliga reaktioner är till exempel:

- Känslor av övergivenhet och otrygghet
- Förlorad självkänsla
- Behov såväl av närhet och omtanke som av isolering
- Ökad misstänksamhet, allmän panikkänsla
- Koncentrationssvårigheter, svårigheter att förstå och tolka information
- Känsla av överklighet

Vanliga psykosomatiska reaktioner, som kan bli en följd av de beskrivna känslotillstånden är:

- Fysisk svaghet, förlamningskänsla
- Andningssvårigheter, hjärklappning
- Aptitlöshet
- Sömnlöshet
- Gråtattacker

Det är vanligt att den som utsatts för ett brott reagerar känslomässigt på olika sätt med ilska, oro eller rädsla. En vanlig reaktion är att många människor som utsatts för brott skuldbelägger sig själva för det inträffade. Genom att klandra sig själv för det inträffade, i stället för förövaren som inte är möjlig att kontrollera, försöker den utsatta återta kontrollen. "Om jag hade agerat annorlunda hade jag kunnat undvika att bli utsatt".

Människor har också ett starkt behov av att sätta in oväntade negativa händelser i ett orsakssammanhang. Detta i kombination med behovet av att återfå kontrollen över livet leder till att många brottsoffer inledningsvis tar på sig hela eller delar av skulden för det inträffade.

Den som har bevittnat våld, eller som oroar sig för sin egen eller andra säkerhet, kan också reagera. Barn kan bli otrygga när en förälder eller syskon utsatts för brott, en otrygghet som kan yttra sig på många olika sätt. Det är därför viktigt att vara extra uppmärksam på barns reaktioner, både i hemmet och i skolan.

Två typer av reaktioner har visat sig ge långsiktiga konsekvenser för brottsoffer, rädsla och minskad tillit. Ökad rädsla är en känsla som finns kvar efter ett, två eller till och med fem år efter brottsutsattheten. Minskad tillit till omgivningen är också en reaktion som kvarstår lång tid efter själva händelsen. Reaktioner kan också uppkomma efter att det gått en tid, så kallade senreaktioner.

3.4 Faktorer som påverkar reaktionen

Det är viktigt att vara medveten om att varje person reagerar utifrån sin egen livssituation. Liknande brott kan orsaka skiftande reaktioner hos individer. Reaktionerna kan också skifta i styrka. Faktorer som påverkar hur en person reagerar är bland annat tidigare utsatthet för brott och andra traumatiska händelser.

Pojkar och män kan ha svårare att tala om den egna utsattheten, vilket kan misstas för att de inte påverkas lika mycket. Äldre ensamma män är en grupp som kan ha svårt att prata om sin utsatthet och därmed fara illa i samband med brott, särskilt om deras sociala nätverk är svaga.

Brottsutsatta HBTQI-personer kan brista i tillit till hjälpinstanser av rädsla för homo- eller transfob bemötande eller för att sexuell läggning eller könsidentitet ska röjas. Hatbrott riktade mot identiteten och avsedda att skrämma och kränka kan förstärka reaktionerna. Internaliserad homo- eller transfobi kan bidra till att den utsatta själv känner sig skyldig till brottet. Reaktionerna kan också kvarstå under lång tid, enligt RFSL:s brottsofferjour.

Personer som lever i hederskulturer vågar oftast inte berätta om sexuella övergrepp eftersom familjens heder raseras även av ett sådant brott. Rädsla för att händelsen ska komma ut, kan sätta djupa spår i den brottsutsattas fortsatta liv och förstärka den traumatiska upplevelsen, enligt BOJ, Brottsofferjourernas riksförbund.

Våldsinslag eller hot om våld leder i allmänhet till att den utsatta mår psykiskt sämre. Att bli angripen av en närstående förvärrar också reaktionerna, liksom om det finns personer närvarande som inte ingriper för att förhindra brottet.

3.5 Brottsoffers behov

Många personer som blivit utsatta för allvarliga brott behöver professionell hjälp för att bearbeta händelsen. Vissa brott, som fysiska och sexuella övergrepp, kan kräva bearbetning under lång tid. Det är emellertid viktigt att vara medveten om att konsekvenserna och behoven varierar och att bedömningen av behov av stöd och hjälp alltid måste göras utifrån varje individs situation i det enskilda fallet. Behoven varierar också över tid, i ett akut skede samt på kort och lång sikt.

I socialtjänstens bedömning av lämpliga insatser kan faktorer som ålder, kön, etnisk bakgrund, sexuell läggning, könsidentitet och funktionsnedsättning vara aspekter att ta hänsyn till då de påverkar utsattheten för och konsekvenserna av brott och därmed individens behov.

Krisbearbetning är i många fall ett behov för brottsoffer och närstående, liksom information om vilka förutsättningar som finns för skadestånd, s.k. kränkningersättning och brottsskadeersättning.

Den som utsatts för brott uppsöker inte alltid socialtjänsten utifrån den situationen. Personer kan söka ekonomiskt bistånd, bistånd från hemtjänst eller vilka diskutera andra typer av problem och behov, utan att nämna brottsutsattheten. Därför är det viktigt att det inom socialtjänsten finns en uppmärksamhet och öppenhet för situationer där brottsutsatthet kan finnas med i bilden. Frågan om personen utsatts för brott kan behöva ställas.

3.6 Närståendes behov

Även närstående till brottsoffer kan reagera starkt med bland annat sorg eller vrede. Med närstående avses någon som den utsatta har en nära och förtroendefull relation till, exempelvis maka, make, sambo, partner, föräldrar, syskon, barn eller andra släktingar. Barn som närstående till brottsoffer kan behöva särskilt stöd och hjälp att bearbeta det som hänt.

När det gäller sexuella övergrepp mot barn eller brott som resulterat i dödsfall kan det finnas stora behov av stöd till närstående, ibland i form av traumabehandling, på grund av de starka reaktioner som brottet har orsakat. Närstående kan i dessa fall behöva omfattande hjälpinsatser. Det är viktigt att dessa personer fångas upp och får hjälp till adekvata stödinsatser under den tid som krävs. Men även vid andra typer av allvarliga brott kan de närstående behöva stöd och hjälp från socialtjänsten eller andra stödinsatser.

4. Stöd från socialtjänsten

Oavsett skälen till att en person har behov av stöd och hjälp av socialtjänsten så är ett gott bemötande av stor betydelse. Detta gäller inte minst personer som blivit utsatta för brott och deras närstående. Ett gott bemötande, stöd, adekvat information och andra lämpliga åtgärder kan vara avgörande för återhämningsprocessen, men också för brottsutredningen och drabbades fortsatta medverkan i rättsprocessen.

4.1 Socialtjänstens utredning

Om socialnämnden får information om något som skulle kunna leda till en åtgärd av nämnden, ska nämnden genast inleda en utredning³. När en person som utsatts för brott, eller en närstående, vänder sig till socialtjänsten ska socialtjänsten därmed inleda en utredning för att bedöma personens behov av hjälp.

³ 14 kap. 2 § SoL